

КОДИМСЬКИЙ ЕТНОФЕСТ І «КОНФЛІКТ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ» (РЕФЛЕКСІЯ НА ЕПІЗОД З ПІДГОТОВКИ ЗАХОДУ)

У 2016 році на Кодимщині, в селі Івашків відбувся етнофестиваль. Як за змістом, так і за масштабом на Одещині подібного ще не було. Вдало вибрано місце проведення. Вздовж широкої долини річки Савранки збудували сцену для виступів учасників художньої самодіяльності, професійних колективів та виконавців. На облаштованих в етнографічному стилі майданчиках були представлені предмети побуту, ремісничі вироби і ... традиційні для цього регіону страви. Відвідувачі мали можливість не тільки збагатити свої знання старовинними рецептами приготування смаколиків, а й задовольнити нестримно зростаючий апетит гурманів як серед місцевих мешканців, так і гостей.

На різних локаціях учасники фестивалю демонстрували забуті і маловідомі чи невідомі навіть науковцям зразки обрядовості, фольклору, артефакти побуту, ремесел і промислів. Такої кількості автентичного одягу Кодимщина ніколи не бачила. Місце проведення фестивалю перетворилося на своєрідну масштабну музейну експозицію одягу кінця ХІХ – першої половини ХХ ст.

Сотні зразків чоловічого і жіночого вбрання відобразили багатство традиційного шитва з розмаїттям орнаментики. Відтворена в дійствах традиційна культура населення району стала об'єктом прискіпливої уваги ЗМІ, фотохудожників, митців.

Фестиваль став змістовною формою відпочинку, вагомою заважкою на перспективу як виховний захід. Саме таких фестивалів нам бракує, особливо на півдні і на сході країни. Вони з'єднують розірваний за роки радянської влади зв'язок поколінь і тяглість української традиції. Тут було чимало літніх людей, молоді і дітей. Студенти, школярі, дошкільнята мали можливість спостерігати за поведінкою представників старшого покоління. Відтворюючи окремі компоненти обрядових, форм молодіжного дозвілля, вони демонстрували успадкуваніще від батьків традиції, які збагачували і закликають до примноження. Три покоління в одному, спільному етнографічному середовищі злилися в єдине ціле – прекрасний метод укріплення міжпоколінних зв'язків, усвідомлення себе важливою складовою та суб'єктом етнокультурного процесу. І якби йшлося про створення логотипу фестивалю, то в його основі слід було б розмістити ідеограму, яка б символізувала поєднання трьох поколінь – тих, кому за 70, кому від 40 і кому від 13-15 років, адже у більшості репрезентованих обрядів, вони брали участь.

Саме з питанням розробки символіки, логотипу фестивалю звертає на себе увагу епізод, який мав місце під час підготовки першого заходу. Організатори у пошуках оптимального варіанту назви етнофестивалю вважали, що вона має відображати насамперед історико-етнографічну специфіку краю. Справа виявилась непростюю, а деякі пропозиції викликали неабиякий інтерес громадськості. Однією з таких стала молдавська лексема «котруца». Переважній більшості громадян району це слово невідоме, та й небагато людей старшого покоління навіть близьких територіально до Молдови сіл не знають його етимологію. Виявилось, що цей мовний архаїзм не вживається і в молдавських селах Одещини. Автори ідеї, ймовірно, розраховували на фактор емоційного сприйняття назви, яка привертатиме увагу насамперед своєю «неукраїнськістю» – прийом, який часто використовується у подібних

практиках. Реакція на пропозицію виявилась неочікуваною – неприйняття компоненту іншої культури. Питання перейшло в площину жвавого обговорення за межами лінгвістичного дискурсу, адже молдавською пропонувалось назвати український етнічний фестиваль. Дискусій навколо цього питання несподівано створили ситуацію, яку можна кваліфікувати як ознаку «конфлікту» української і молдавської ідентичностей. Зауважимо, що під цим формулюванням ми не вбачаємо наявності міжетнічного протистояння чи дискримінаційного акту по відношенню до носіїв, у даному випадку, молдавської культури хоча б ще й тому, що носіїв молдавської мови і звичаєво-побутової культури, чи групи населення, яка б ідентифікувала себе молдованами на сьогодні в районі не існує. Виникає запитання чому ж в районі, де кількість українців за останнім переписом населення перевищує 90%, виникають такі рефлексії?

Відповідь в історії краю. Відомо, що у придністровській частині Кодимського району проживали поряд українці і молдовани. У цій місцевості з часів середньовіччя у XVст. існує низка поселень, зокрема Рашків на лівому березі Дністра з фортецею Калавур. До Рашкова, як важливого торгового центру, сходилися шляхи із заходу, півночі і півдня. Купці поширювали інформацію про край, чим приваблювали переселенців. Заселення і освоєння простору здійснювалось від Дністра. Найдавніші згадки у письмових джерелах стосуються поселень поблизу Дністра (XVII ст., наприклад як село Шершенці), а топоніми і гідроніми засвідчують слов'янську ідентичність місцевого населення. Поряд з українцями осідали і молдовани, на що вказують гідроніми і топоніми східнороманського походження.

Чітке уявлення про етнографічну ситуацію і етнічну структуру населення маємо з XIX ст. Зокрема в зоні Подністров'я серед інших чисельно переважали українці і молдовани. Дотримуючись принципу розселення за національною ознакою, молдовани певний час зберігали традиційну для них обрядовість. Однак з часом інтегрувались в етнокультурне середовище українців. Ілюстрацією цього процесу є історія сіл Грабове, Загнітків, Лабушна, Олексіївка, Шершенці інших. У соціокультурному плані маємо своєрідні моделі взаємодії двох спільнот різних ідентич-

ностей. Характерною особливістю для такої взаємодії є взаємний інтерес до звичаєво-обрядової культури, господарсько-побутових традицій сусіда, сприйняття його як «іншого», але як такого, з яким можна контактувати і мирно вживатися. У таких умовах під усвідомленням схожості календарної обрядовості, господарсько-побутових практик, властивих землеробам цього району Подністров'я формуються стереотипи толерантності. В результаті в українців з'являється чимало запозичень. Компоненти культури молдован присутні в сімейній і календарній обрядовості, господарстві і побуті. Так, наприклад у весільній обрядовості села Лабушна відомий обряд «адунання» (від молдавського адунаре), а в селі Стримба один із основних весільних персонажів також носить молдавську назву – «ворник». Молдавського походження назви ткацьких виробів – «паратари», «нафраниця». До цього переліку слід додати і «котруцу». Такі запозичення є нормальним об'єктивним явищем. Вони сприймалися українцями як корисні знання і досвід, спрямовані на удосконалення господарської практики, побуту. Обрядовість, не втрачаючи традиційної української основи урізноманітнюється в деталях і з часом іноетнічне на стадії стереотипізації стає «своїм». Так створюється регіональний варіант традиційної культури українців. То чому ж, виникла дискусія навколо «своєї» і разом з тим «не своєї» котруци?

Відповідь потрібно шукати у кількох площинах. По-перше, на етапі розбудови української державності актуалізується питання укріплення української ідентичності. Ця тенденція зачепила усі верстви населення і українців різних вікових категорій. За ідейною суттю вона центробіжна, пріоритетом стає домінування загальноукраїнського над регіональним, можливо ще і за слабкої обізнаності людей про специфіку своєї регіональної культури. По-друге, що також важливо, подібні дискусії збуджують інтерес до історії свого краю, культури його населення, вивчення досвіду взаємин із сусідами, який багато в чому не втратив своєї актуальності.

Традиційна культура українців українсько-молдавського порубіжжя, має свою специфіку і незнання природи цієї специфіки часто використовується не на користь стабільності в суспільстві, а то й призводить до відвертих провокацій. Тому такий фестиваль –

одна з найдоступніших і переконливих форм пізнання української культури у даному випадку українсько-молдовського порубіжжя. І якщо спробувати відповісти на запитання, а що ми очікуємо від цього народознавчого заходу, то відповідь прямо чи опосередковано стосуватиметься насамперед таких ключових питань, як вивчення, збереження, популяризація звичаєво-обрядової культури, адже вона є однією із засадничих цінностей, існування українців, укріплення національної ідентичності після століть нав'язаного ззовні процесу мовної і культурної асиміляції.

Разом з тим, не слід забувати, що українська народна культура варіативна і традиційна культура Південно-Східного Поділля, до складу якого входить і Кодимщина, є одним із таких етнокультурних варіантів. Відтак важливо, щоб народознавча просвітницька практика базувалася не на узагальнених компілятивних сценаріях, а на зрозумілій українцям обрядовості регіону, в якому вони проживають.